

שבת ON תפלת מנחה AT שמונה עשרה OF ברכה THE MIDDLE

תפלת מנחה for שמונה עשרה of ברכה presents two versions of the middle רב עמרם גאון on שבת:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת—סדר מנחה לשבת—ובמנחה מתחילין אשרי יושבי ביתך. ובא לציון וכולי סידרא. ומוציאין ספר תורה וקורין שלשה בפרשה העתידה להיות בשבת הבאה, ואין מפטיר בנביא. ומתפללין תפלת מנחה. אומר אבות וגבורות וקדושת השם. ואומר הנח לנו ה' א—להינו כי אתה אבינו. ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו, ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי. ונשבות בו כמצות רצונך. ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה וכו'. ויש שמתפללין: אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ. עטרת תהלה תפארת ישועה, מנוחה וקדושה לעמך נתת. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. או"א רצה נא במנוחתנו וכו', אבל הראשונה עקר. רצה ומודים ושים שלום.

Translation: In Tefilas Mincha we begin with Ashrei, Oo'Vah LTzion and Kedushah D'Sidra. We remove a Sefer Torah from the ark and call three people to read the next Parsha from the Torah and we do not read from the Prophets. We then recite Shemona Esrei; Avos, Gevuros and Kedushas Hashem. For the middle Bracha of Shemona Esrei we say the following: provide us with rest, O G-d, our G-d, because You are our Father. Have the world recognize Your hegemony soon because You are Our King and because of Your great, courageous and awesome Name by which the Jewish People are known (Yisroel) and by which Shabbos is known. And we will rest on that Shabbos as You have wished. May there be no difficulties or troubles on our day of rest, etc. Others recite a different middle Bracha of Shemona Esrei; i.e. Ata Echad etc. but the first version of the Bracha is the preferred version. Ritzei, Modim and then Sim Shalom.

Both versions of the ברכה follow a similar literary pattern; i.e. they each consist of פיוטים:

הנח לנו ה' א—להינו כי אתה אבינו.
 ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו.
 ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי, ונשבות בו
 כמצות רצונך. ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו.
 מנוחת אהבה ונדבה.
 מנוחת אמת ואמונה.

אתה אחד
 ושמך אחד

ומי כעמך כישראל
 גוי אחד בארץ.
 עשרת תהלה
 תפארת ישועה,
 מנוחה וקדושה
 לעמך נתת.
 אברהם יגל
 יצחק ירנן
 יעקב ובניו ינוחו בו.
 מנוחת אהבה ונדבה.
 מנוחת אמת ואמונה.

We encounter the wording: ה' א-להינו in two other parts of the סידור; i.e. in סדר הפטרה after the reading of the ברכות as one of the רב עמרם גאון:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) שחרית של שבת-וצריך להזכיר מעין המאורע כל יום, בין שבת בין ר"ח בין מועד. ומזכיר בשבת. הנה לנו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו. ברוך אתה ה' מקדש השבת.

We encounter it a second time in the words of ברכת המזון:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ב-הלכה ה- בשבתות ובימים טובים מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע, כיצד מתחיל נחמנו י-י א-להינו בציון עירך או רחם י-י א-להינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ומסיים מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים או בונה ירושלים, ואומר באמצע בשבת א-להינו וא-להי אבותינו רצה והחליצנו י-י א-להינו במצותיך ובמצות יום השביעי הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך נשבות בו וננוח בו באהבה כמצות רצונך ברצונך הנה לנו י-י א-להינו ואל תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו.

The version of רצה והחליצנו found in the סידור בני רומא contains words that closely resemble the words found in the ברכה of הנה לנו:

רצה והחליצנו י-י א-להינו בבל מצותיך ובמצות יום השביעי, השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך, נשבות בו וננוח בו באהבה כמצות רצונך. ברצונך הנה לנו י-י א-להינו ואל תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. כי אמר דוד (דברי הימים א', כג', כה') הניח ה' א-להי ישראל לעמו, וישכון בירושלים עד לעולם, ונאמר: (תהלים קלב', יז') שם אצמיח קרן לדוד, ערכתי נר למשיחי. ותמלוך עלינו אתה לבדך, והושיענו למען שמך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות, ושמחינו בתוכה, ונראה בנחמתה ובבנינה.

להבין את התפלה

Translation: Be pleased with us Lord, our G-d, and fortify us with Your commandments, and with Your commandment to observe the Shabbos, the great and holy Shabbos, because this day is great and holy before You. We will celebrate the day and rest during it with love, as You commanded us. May it be Your will to provide us with rest. May no troubles, hunger, threat or peril beseech us, as King David said: The Lord, G-d of Israel has given rest to His people, that they may live in Jerusalem forever; and it is written; There I will make the horn of David to bud; I have prepared a lamp for My anointed. May You rescue us for the sake of Your name because You are the master of redemptions and Master of comforts and May You bring joy to us in Yerushalayim and may we witness the comfort of Tzion and its rebuilding.

Although רב עמרם גאון expressed a preference for the wording that begins: הנה לנו, today no group recites the ברכה of הנה לנו as part of the middle ברכה of עשרה for שמונה עשרה on שבת. Why not?

ערוך השולחן אורח חיים הלכות ברכת המזון סימן קפח'—סעיף ז'—בשבת אומר קודם ובנה, רצה והחליצנו וכו' וברצונך הניח לנו וכו' והניח הה"א בקמ"ץ והנון בחירי"ק ולא הנה לנו בפתחי"ן דאין זה תפלה אלא סיפור דברים, שהקב"ה הניח לנו ביום השבת שלא תהא צרה ויגזן ואנחה ביום השבת; והיינו שאין אבלות נוהג בשבת, ואין להזכיר כל דאנה בשבת כדכתיב וקראת לשבת עונג. וזה שאומרים והראנו ה' א—להינו בנחמות ציון וכו' אין זה עניין תפלה ובקשה אלא כעין דברי תנחומין כמו שאומרים בתפלה בשבת ותחזינה עינינו וכו'.

Translation: On Shabbos in Bircas Ha'Mazone, we say: Oo'Vinai, then Ritzei V'Hachaliteinu etc. Oo'Virtzoncha Hiniach Lanu etc. The word: Hiniach is pronounced with a Kametz under the Hay and a Chirik under the Nun and not as Hanach Lanu with a Patach under the Hay and under the Nun. This is the correct pronunciation. The words were not meant to be a prayer but to be a narrative; i.e that G-d caused us to rest on Shabbos by preventing any difficulties and troubles from occurring on Shabbos. This pronunciation is correct because we are not allowed to mourn on Shabbos. We are prohibited from referring to any of our weekday concerns on Shabbos as is written: and you shall call Shabbos a day of joy. That further explains why we say: please G-d show us how You comfort Tzion etc. Those words are not in the form of a prayer or in the form of a request but are words of comfort, as we say on Shabbos: may our eyes see the return of G-d to Tzion.

Apparently, the wording of the ברכה of הנה לנו was viewed as a בקשה, a request. Since it is not our custom to include requests in עשרה on שבת, the practice of reciting the ברכה of הנה לנו was discontinued. Why did רב עמרם גאון express a preference for a ברכה that contained a request? We saw from our discussion about the recital of the פסוק of ואת רצון לך ה' עת רצון, גאולה, ואני תפילתי לך ה' עת רצון, that the ultimate redemption, will take place on שבת, at the time designated for תפלת מנחה. That expectation together with the knowledge that אליהו הנביא was answered at the time designated for תפלת מנחה became the motivating factor for adding a בקשה for redemption to עשרה of שמונה עשרה on שבת.

It is worth noting that the substitution of the ברכה of אתה אחד in place of the ברכה of the הנה לנו may have also led to the removal of the ברכה of הנה לנו from the ברכות ההפטרה even though including a בקשה in the ברכות ההפטרה was appropriate. It further led to the words הנה לנו being changed to הניח לנו in רצה והחליצנו:

רצה והחליצנו י-י א-להינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך, וברצונך הניח לנו יי אלהינו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך, ובבנין ירושלים עיר קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

The original wording of רצה והחליצנו has remained in ברכת המזון according to נוסח רומא as we saw above.

It appears that we are not consistent in our application of the rule that we should not include בקשות in the middle ברכה of שמונה עשרה on שבת. In תפלת מוסף we continue to include the following even though it consists of a בקשה:

יהי רצון מלפניך, י-י א-להינו וא-להי אבותינו, שתעלנו בשמחה לארצנו, ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה, נעשה ונקריב לפניך באהבה, כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך, על ידי משה עבדך, מפי כבודך, כאמור:

Additionally, since שבת of עולם הבא is viewed as representing שבת on תפלת מנחה, it makes sense that we would ask G-d to cause that שבת to finally arrive:

מחזור ויטרי סימן קלט-וארבע שבתות הן בתפילות מיוסדות על אדני פז. אתה קידשת. שבת בראשית. ישמה משה. בשבת של מתן תורה. תיכנת שבת. במרה. אתה אחד. לשבת לעתיד. ליום שכולו שבת. לאלף השביעי.

Translation: We find references to four Shabbosim in the Tefilos of Shabbos. In Friday night Arvis, the Bracha of Ata Kidashta represents the Shabbos of the week of creation; in Shabbos Shacharis, the Bracha of Yismach Moshe represents the Shabbos on which the Torah was given to the Jewish People; in Shabbos Mussaf, the Bracha of Tikanta Shabbos represents the fact that G-d gave us the Mitzvah of Shabbos at Marah and Shabbos Mincha, the Bracha of Ata Echad, represents, the Shabbos of the future, the Shabbos that will last forever, the Shabbos of Olam Ha'Bah, which will occur in the Seventh Millenium.